

Salona in the twentieth century«); fra Gianluigi Pasquale OFM Cap., »Chiesa e cultura cristiana nella teologia di Henri-Irénée Marrou« (»Henri-Irénée Marrou: Crkva i kršćanska kultura u teologiji«); P. Ivan Fuček SI, »Paenitentiaría Apostolica — Unutrašnje sudište Crkve« (»Paenitentiaría Apostolica — Tribunal interne de l'Eglise«); mons. Nikola Eterović, »Hrvatski biskupi i biskupska sinoda« (»Croatian bishops and the Synod of bishops«); fra Luka Tomašević OFM, »Teološki pogled na dostojanstvo ljudske osobe« (»Il parere teologico sulla dignità della persona umana«); fra Špiro Marasović OFM Conv., »Crkva i društveni razvoj« (»La Chiesa e lo sviluppo sociale«); S. Em. Paul Card. Poupard, »Présentation du livre de S. E. Emilio Marin, ambassadeur de Croatie près le Saint-Siège, »Ho conosciuto due papi«« (»Predstavljanje knjige Emilija Marina, veleposlanika Hrvatske pri Svetoj Stolici, »Upoznao sam dva pape«); S. E. Hanna Suchocka, »Note di lettura al libro »Ho conosciuto due papi« di Emilio Marin« (»Bilješke uz knjigu »Upoznao sam dva pape« Emilija Marina«).

Nakon toga slijedi »Pogovor« koji je napisao fra Hrvatinić Gabrijel Jurišić, a potom »Dodatak« u kojem su navedeni suradnici *Zbornika* te kazalo osobnih imena te svojevrsan nagovorni prilog: »Uredništvo je primilo i preporučuje (2009–2011)« te popis izdanja *Zbornika Kačić*. Svakako, vrijedne su navodenja riječi fra Karla Jurišića OFM otisnute u predgovoru ovoga prigodnog, slavljeničkog i nedvojbeno vrlo vrijednoga zborničkog izdanja: »Svi mi, koji smo u ovom *Zborniku* okupljeni, uvaženom jubilarcu kličemo: *Ad multos felicissimo-sque annos! Quod Deus misericors det!*«

Napokon se utemeljeno i razložno može ustvrditi da *Zbornik* brojnošću i raznolikošću obuhvaćenih tema nudi bogato, profilirano, stručno, zanimljivo

i danasve poučljivo putovanje minulim vremenima, stoljetnim i tisućljetnim spomenicima i zapisima. A vrijeme je kulturi — toj jedinstvenoj čovjekovoj vlastitosti — u isti mah zatiratelj i baštinitelj, medij i svjedok, mjera i test, dijagnostičar i terapeut. Prikladni pohranitelji i prenositelji kulturne baštine svakako su knjige. U tom smislu držim ovdje prikladnim pomno parafrazirati Šimuna Grebla, učenoga popa glagoljaša iz Roča (živio je krajem 15. i početkom 16. st.) te za Emilija Marina smjerno kazati: *tko vrijedne knjige i spomenike štuje, zavrijedio je biti u knjigama spominjan i poštovan*. Akademik Marin arheolog je i povjesničar koji sagledava horizonte minulih razdoblja u perspektivi budućnosti; Hrvat i kozmopolit, revni proučavatelj i neumorni promicatelj kulturnoga naslijeđa Hrvatske domovine te njezine mediteranske i europske višestruko uvjetovane identitetske obilježnosti, djelatan i plodan znanstvenik i diplomat koji »stare slave djedovinu« dostojno postavlja i predstavlja unutar mediteranske i europske kulturalne topografije.

Marito Mihovil Letica

Ivan Koprak, *Budi kao Bog — postani čovjek*. Na tragu »kršćanskog humanizma«, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2011, 176 str.

Nova knjiga Ivana Kopraka »Budi kao Bog — postani čovjek« donosi autorove refleksije nastale, prema njegovim riječima, »nad Evanjeljem u posljednjih nekoliko godina«, prvotno iznošene u obliku propovijedi, a sada kako bi poslužile »čitateljima [...] kao poticaj na širu i dublju refleksiju« (str. 13).

Glede sadržaja tih refleksija značajan je podnaslov »Na tragu kršćanskog

humanizma'« što će reći na tragu mislilaca poput J. Maritaina, G. K. Chestertona i C. S. Lewisa, što danas može biti aktualno zbog popularnosti takozvanoga »novog ateizma«. Kršćanski humanizam mogao bi biti odgovor na naturalističko prisvajanje racionalnosti ili na postavku kako je tek ateistički svjetonazor, u oslobođenju čovjeka, omogućio potpuni humanizam. O tome autor progovara: »Pod 'humanizmom' se općenito može razumjeti svaki racionalni pristup stvorenoj stvarnosti, gdje čovjek zbog svoje ontološke strukture, povijesnog značenja, svojih intelektualno-duhovnih obilježja — ima posebno mjesto.« (str. 11–12).

Autorove refleksije tematiziraju čovjekove — humanističke — probleme: strah, smisao, patnju, djelovanje, kulturu, rad, religiju, odnos slobode i dobra, čovjeka i njegovo dostojanstvo, njegov odnos prema transcenciji.

Posebnost promišljanja humanističkih tema kršćansko je gledište autora: »[...] čovjek u biti, kako čitamo u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora (*Gaudium et spes*, br. 22), ne može razumjeti samoga sebe bez Isusa Krista« (str. 13). Odnosno, bez religije i bez Boga humanizam ostaje prazan. To je glavna misao mnogih, ako ne i svih refleksija te autorov zaključak. To je opravdanje učestale tvrdnje kako je čovjek »pozvan...« na nešto ili kako smo »pozvani...« činiti nešto. Poziv »na humanizam« u promišljanjima Ivana Kopraka moguć je zbog bezuvjetne stvarnosti koja je u čovjeku prisutna.

Od ukupno 28 autorovih promišljanja, neke kršćansko-humanističke teme zauzimaju više mjesta i zaslužuju veću pažnju, osim dominantne teme ljubavi, kao što bi se i očekivalo, te suptilne ali prisutne mariološke dimenzije.

Prva je od tema Božje očinstvo. Marx ga nije čuo jer je Bog za nj projekcija dominacije kapitalista nad prolete-

rima. Nietzsche ga nije čuo jer je Bog je za nj gušitelj slobode. Antropocentrični svijet u smrti Oca i očinstva potvrđuje svoju vlast. No Koprak u razmišljanju nastavlja s analizom indogermanskoga korijena riječi *pitar* — hraniti. Otac ima autoritet, zaključuje, jer je on onaj koji hrani, daje povećanje bitka. Biti sin tako nije projekcija ili gušenje bitka, već sreća, radost primanja, plodnost. »Čovjek brat u Sinu neće ni u budućnosti moći biti ni u čemu drugome do u onome što je njegova Oca. Tu je budućnost i u tome je naš spas.« (str. 50).

Druga je tema kojoj autor posvećuje više prostora Božić-Utjelovljenje. U razmišljanju nad ovim otajstvom autor se sebi vlastitom širinom dotiče misli J. P. Sartrea, H. Bölla i Ivana Pavla II., odnosa vjere i razuma, božanstva i objave, pitanja blizine Boga čovjeku i antropologije. Govori o »mirisu prvoga Božića« i »mirisu Boga u čovjeku« i o tome kako Bog šalje svoga sina tamo gdje zaudara. Govori o pozdravljanju, milosti, pozivu, S. Weil i K. Jaspersu.

Treća ideja koja se više provlači kroz sve tekstove no što se zasebno pojavljuje Koprakova je implicitna ideja što znači biti »kršćanski humanist«. Ove su ideje razasute po njegovim razmišljanjima: čovjek koji sagiba svoje ja pred drugima i postaje dar drugima za slobodu, čovjek koji postaje ono što je primio — kruh za život svijeta, netko tko je izložen pogledu s križa i ujedno gleda na križ s povjerenjem te osoba koja izlazi iz sebe kako bi susrela drugoga, koja nije sama sebi dostatna i koja u bližnjem otkriva čovječnost. Kršćanskoga humanista karakterizirat će budnost u biblijskome smislu, sloboda i autentična ljubav koja nadilazi puke asketske vježbe. Bit će to čovjek koji se čudi i koji prepoznaje čudo.

Način na koji se ovo može ostvariti uspoređuje s evangeoskim izvještajem o čudu umnažanja kruhova: kao što

neznatni kruhovi u Isusovim rukama postaju obilje, tako i naše malenkosti i nedostaci u Isusovim rukama postaju iskustvo punine i obilja. U tom smislu zanimljivo je autorovo razmišljanje: »Mislim kako... i nema smisla govoriti o bezbožnicima i vjernicima, nego o sretnicima i nesretnicima« (str. 102). Končno, na posljednjim stranicama knjige zaključuje kako je način postupanja sv. Ignacija Loyolskog, s kojim je autor kao isusovac vrlo dobro upoznat, recept za novi humanizam.

Način na koji autor iznosi razmišljanja odaje čovjeka uronjenoga u zapadnu filozofsku tradiciju (familijarnost s Aristotelom, Tomom Akvinskim, Heideggerom, Kierkegaardom, Sartrom i Buberom), stvarno bliskog s ignacijevskom duhovnošću (uronjenost u duhovne vježbe, misli poveznice s poviješću Družbe Isusove i njezinoga »načina postupanja«). Oba ova elementa konvergiraju nad nekom evandeoskom mišlju na inteligentan, poticajan i dostupan način. Rečenice su kratke, dopuštaju interiorizaciju a suptilne igre riječi i pronicljiva asocijativnost nagrađuju pažljivoga čitatelja.

Hrvoje Juko

Stipe Jurič, *Ženska ljepota — najjača ljudska želja. Žena u biblijskim mudrosnim spisima*, Dominikanska naklada Istina, Biblioteka Tragovi, knjiga 8, Zagreb, 2012, 539 str.

Dominikanac Stipe Jurič rođen je u Tomislavgradu 1951. Studij filozofije završio je u Chieriju kraj Torina, studij teologije u Bologni, a više biblijske znanosti, sve do doktorata, na Papinskome biblijskom institutu, Papinskome sveučilištu sv. Tome u Rimu i *École Biblique et Archéologique* u Jeruzalemu. Od

1986. godine profesor je Svetoga pisma na Sveučilištu Dominikanskoga reda u Rimu. U izdanju Dominikanske naklade Istina već je 2008. objavio knjigu »Biblija — Misterij Boga i čovjekova spasenja izražen ljudskim jezikom«. Sjećam se da sam u zagrebačkom *Vjesniku* iz godine 1994.–1995. čitao kako je tu knjigu tada još mlad profesor predstavio u 27 nastavaka o Bibliji općenito i 16 nastavaka o Bibliji u Hrvata. Stručna je specijalnost o. Juriča Knjiga otkrivenja koju na poseban način proučava i istražuje, pišući na talijanskome i hrvatskom. Spomenut ću stoga još dva njegova djela na hrvatskome jeziku: »Apokalipsa. Knjiga koja svršava Božji razgovor s ljudima«, Zagreb 2004., i »1260 dana u skloništu. Kušnja Crkve u Knjizi Otkrivenja«, Zagreb 2005. Riječ je, dakle, o hrvatskome bibličaru, profesoru u Rimu, koji je na hrvatskome jeziku darovao vrijedne knjige u više od 2000 stranica.

Na vanjskim koricama nove knjige može se pročitati vrlo laskav sud dominikanskoga provincijala, uzet iz njegova proslova. U knjizi, piše provincijal, »autor vrlo brižno — a ja bih dodao: '... a bez zamornosti' — proučava svetopisamske tekstove koji govore o ženi. Autor prikazuje kako svetopisamski mudraci ne samo često lijepo govore o ženi, opisuju njezinu ljepotu, radišnost i dobrohotnu djelatnost, nego i uvjereni tvrde da je žena Božje blago i time najveća čovjekova sreća« (usp. Izr 18, 22).

Navodim naslove deset poglavlja, ne ulazeći u podnaslove (str. 535–539): *Je li mudrosna književnost antifeminiistička? Općenito o ženi u starozavjetnim knjigama; Žena u Novomu zavjetu i rabinskomu Židovstvu; Općenito o ženi u biblijskim mudrosnim spisima; Žena u Knjizi o Jobu; Žena u Knjizi Mudrih izreka; Žena — pralik božanske mudrosti; Žena u Koheletovu pesimističnu raspoloženju; Žena i Sirahovo moralizatorsko razmišljanje; Sublimacija Ženske figure.*